№ 62 მარტი 23, ოთხშაბათი 1888 მარტი 23, ოთხშაბათი № 62

გაზეთის ღირს

თვე	მან.	კ.	თვე	მან.	კ.
12	10	—	6	6	—
11	9	50	5	5	50
10	8	75	4	4	75
9	8	—	3	3	50
8	7	25	2	2	70
7	6	50	1	1	50

ცალკე ნომერი—ერთი შაური

ივერია

გაზეთის დასაკვეთად და ყოველ განცხადებათა დასაბეჭდად უნდა მიმართონ: თბილისს რედაქციას, ახალ ბებუთოვის ქუჩ., სახლი № 9, ბ-ნ ნიდდველის საგაზეთოს. გოლოვინის პროსპექტი, წერა-კითხვის სახლი. დოლების კანცელარიას.

ფასი განცხადებისა: ჩვეულებრივი სტრიქონი რვა კაპ.

1877—1888 საპოლიტიკო- და სალიტერატურო- გაზეთი 1877 1888

შაბათს, 26 მარტს,
ბ-ნ აღნიაშვილის ქართული ხოროს
ი. ი. რატილის ლიტბარეობით
გაჰმართავს
ბენეფისს
განყოფ. I. ახალი ქართული სიმღერები, რომელთა-შორის იქმნება ქართული ხალხური დეკეტი, ტრიო და „შეკვრათ წითელ-წითელი".
განყოფ. II. ახალი ევროპიული სიმღერები ზოგიერთ გამოჩენილ კომპოზიტორთა.
განყოფ. III. ხუთოენიანის ა. გ. დე-პომაკის მიერ დადგმული იქმნება თ. გრ. ორბელიანის „სადღეგრძელოდგან". ეოცხალი სურათები: ა) მეფე ფარნაოზ; ბ) ბირანა; გ) ვახტანგ გორგასლანი; დ) დავით აღმაშენებელი; ე) თამარ-დედოფალი, რომელსაც თან ახლავან რუსთაველი, ორბელი, მბარგრძელი და გამრეკელი; ვ) ვახტანგ სეფულო-მდევნელი და სხვ.
ცოცხალ სურათების დროს იქმნება ხოროს სიმღერები. ამავე დროს ორკესტრი დაუკრავს ბ-ნ ბალანჩივაძის მიერ შედგენილ ახალ ქართულ პოპურრის.
ადგილების ფასები, როგორც ქართულ წარმოდგენებზე, ჩვეულებრივია.
დასაწყისი 8½ საათზე

ოზურგეთის მაზრის თავად-აზნაურთა ჩინამძღოლს, თ. ნაკაშიძეს, პატივი აქვს აცნობოს ოზურგეთის მაზრის თავად-აზნაურთა, რომ აპრილის 17-ს ამ 1888 წ. ქ. ოზურგეთის დანიშნულია თავად-აზნაურთა სამმხრო-კრება, რომელსაც საგნად აქვს მოსამზადებელი განკარგულებანი ქუთაისის საგუბერნიო თავად-აზნაურთა კრებისათვის. (3—2)

ტფილისი, 22 მარტი

ჩვენ ერთხელაც გვითქვამს და ახლაც კიდევ მიზები გვაქვს ვსთქვათ, რომ ქვეყანა და მისნი მადლნი ყოველთვის და ყოველგან მარტო მშრომელისა და გამრჯელისა ყოფილა და არის. სხვას ყველაფერს თავი დავანებოთ და მარტო რომ ეკონომიურს ცხოვრებას დავაკვირდეთ, ამაზედ არავითარს ეჭვს ვერ შევიტანთ: გამრჯელი და მშრომელი არის შემქმნელი და მოამქმედი ამ ცხოვრებისა და თავის კერძსაც ცხოვრების სუფრაზედ მარტო იგი ჭმოულობს სხვის დაუყვედრებლად, სხვის უმუნათოდ. სხვა ყველანი ნალოები არიან ამ გამრჯელსა და მშრომელზედ, ათას ნაირ ხვნჯებით გამობმულნი. ესენი გამრჯელსაც ამძიმებენ და თვითონაც არ იციან, სად და როდის გაუწყდებათ წნელი, რომელსაც ხელი უკიდიათ, და სად დაჭრჩებიან უმწეოდ, უნუგეშოდ შიმშილით სულის ამოსახდომად, და როცა ეს უბედურობა შეეთხვევათ, ჭვირიან გვიშველეთო. უქმი, გაურჯელი კაცი, სხვის სამადლოდ დარჩენილი, ამ აუცილებელს ბედს ვერ წუვა, თუნდაც ზედ ოქროს ზოდზედ დასვათ. არავითარი სიმდიდრე დაურულებელი არ არის. ოქროს ზოდიც, რაც უნდა დიდი იყოს, თავის დროზედ ყინულსავით დაუდნება უქმს კაცსა და თუ თვითონ არა, მის შვილს, ან შვილი-შვილს მაინც აგრძნობინებს აუცილებლობას შრომისას და გარჯისას და სიმწვავეს უქმობისას და გაურჯელობისას.

ადამიანის ცხოვრება და ნამეტნავად ეკონომიური გაუწყვეტელი ბრძოლია და გამარჯვებული მარტო იგია, ვინც მხნეა, საქმის კაცია და ხელიდამ რამ გამოსდის. ვისაც ეს ზნე არა სჭირს, იმას ამ ბრძოლაში ფეხზედ არა დაუყენებს-რა, რაც უნდა ულოლაოთ და უაროთ. კაცი, რომელიც მარტო მჭამელი და შთანთქმელია და არა მომქმედი და მოამბეგე, გადადებულია დედა-ბიწის ზურგიდამ ასაგველად. იგი ყოველთვის უდონოა ბრძოლისათვის, არსებობისათვის ბრძოლაში და ამტომაც მარტო ერთი უბრალო შემთხვევა ჭკმარის ხოლმე ძირს დასცეს და ბირ-ქვე დაამხოს.

მაგისთანა კაცს, როგორც ეს სამეცნიერო საუბრისა და თავისის ნაწერების წაკითხვისათვის. ამორჩიეს თავ-მჯდომარენი და მდივნები. სულ ხუთ განყოფილებად დაიყო კრების სასაუბრო საგნები.

პირველი განყოფილება იყო არაბულის, ებრაულის და ქალდაურის ენებისა; მეორე განყოფილება იყო არიულისა, ესე იგი იმ ენებისა, რომელსაც ეკუთვნის ზოგიერთი ევროპისა, ინდოეთისა, სპარსეთისა, სომხეთისა, ოსისა და სხვათა ერთა; მესამე აფრიკისა და ეგვიპტისა; მეოთხე აღმოსავლეთ აზიის ენებისა, ესე იგი, ჩინეთისა, იაპონიისა და სხვათა; მეხუთე ავსტრალიისა. ეს განყოფილებანი ხან ცალკ-ცალკე იყრებოდნენ და სხდომა ერთსა და იმავე დროსა ჰქონდათ უნივერსიტეტის აუდიტორიებში, ხან ერთად.

რა ილაპარაკეს მეცნიერებმა, რომელს ქვეყანას გადაალეს თვალი, რა საგანი აირჩიეს თავის გამოკვლევისათვის, — ეს ყველა საინტერესოა, მაგრამ ვრცლად ამის მოხსენება შორს წაგვიყვანს. თითო-ოროლა საგნის სახელი რომ მაინც-და-მაინც ცოტაოდნად მოვიხსენიოთ, ეგონებთ მეტი არ იყოს.

აი პირველ არაბულ განყოფილებაში ბატონმა ეტიმ და ეშგერტმა წაიკითხეს თავიანი ორი გამოკვლევა ცალკ-ცალკე ერთ თხზულებაზე, რომელიც ქართულად მეფე თეიმურაზ პირველმა გადმოთარგმნა მეჩვიდმეტე საუკუნეში ორას ორმოცის-სამოცის წლის წინად და ამდენს ხანსა ეკითხულობთ კიდეცა. ეს თხზულება არის ფირდუსის «უსუფ და ზილიხა». რა სთქვეს, რა იბაასეს, როგორ გაარჩიეს, — ესეები დაწერილებით, რასაკვირველია, დაიბეჭდება და ჯერ ჩვენ ჟურამდის-კი არ მოუღწევია. ამავე განყოფილებაში არაბულ ენაზედ წაიკითხა ხეფნი-ახმედ-ეფენდიმ, თუ რა და რა გამოთქმით ლაპარაკობს ეგვიპტის ხალხი არაბულადა; ბ-ნმა გრუნერმა წაიკითხა თავისი მოახსენება: არაბულ ენას რა თვისება აქვს, რომ ერთ გვარ მარცელებს ხმაროს ხოლმე სიტყვების დასაწყისში (ალლიტერაცია); ბ-ნმა ჰომელმა წაიკითხა გამოკვლევა ერთ არაბულ «ვარლაამის და იოსაფატის ამბის» ვარიანტზე, რომელზედაც ამბობენ, რომ ეთიოპიე სულ პირველად ეს ამბავი ქართულს ენაზედ ყოფილიყოს დაწერილი და შემდეგ გადაეთარგმნოთ სხვა ენებზე; წაიკითხა არაბმა შეიხმა ფითხალლაჰმა არაბულად — «რა ზედ-მოქმედება იქონია მსოფლიო განათლებაზე არაბულმა ენამა».

იმავე განყოფილების მეორე ნაწილში (სემიტურში) მრავალი რამ იქმნა წაკითხული ბაბილონელთა, ქალდეველთა, ასურელთა და ებრაელთ ძველს ნაშთებზე. სხვათა შორის პეტერბურგის უნივერსიტეტის პროფესორმა ხვოლსონმა წაიკითხა ნესტორიანთა ზედ-წარწერის გამო, სემირეიზეში (ციმბირში) ნაპოვნზე. დ. მულლერმა წაიკითხა «ისტორია ასოსი-ისა სემიტურ ენებში». ამავე ნაწილში წაიკითხა ბ-ნმა ბიკელმა ცნობილს „ქალილაჰ და დამნაჰზე", რომელიც ჩვენ ში ამ ორიოდე წლის წინად დაიბეჭდა და დიდის ხნის ცნობილია, როგორც თარგმანი მეფის ვახტანგ მეექვსისა. ამ თხზულებაზე ვიცით, რომ პირველად დაწერილია ინდოთა ენაზე და ჰქონიან ფანჩა-ტანტრა. ჩვენი ქილილა და დამნა ნათარგმნია სპარსულიდამ, ხოლო მოახსენებული ქალილაჰ და დამნაჰ, როგორც ეტყობა, არაბულ ან ებრაულ ენაზედაცა ყოფილა. იმ ანგარიშის წერილიდამ*) ასე სჩანს, რომ ლიდამაც ცნობა მოგვყავს.

ამას გარდა ამავე განყოფილებაში წარდგენილი იყო წინადადება პროფესორთა დ. მილლერისა და ქეროფ პატკანოვისა, რომელიც საზოგადოდ კავკასიის მხარეს და საკუთრად საქართველოს შეეხება. ეს წინადადება იმის თაობაზე იყო, რომ ქვეზე ლურსმის მგზავსი ნაწერები სისტემატიურის წესით გროვდებოდეს ჩვენში.

არიულს განყოფილებაში ვრცელი საუბარი ჰქონდათ მრავალ მეცნიერთა. ლაპარაკი უფრო ინდოეთის ისტორიასა, ლიტერატურასა და ენას შეეხებოდა. ამავე ნაწილში მხითარის ძმათა სომხის ბერებმა გაიმართა ლაპარაკი ბენფეიზ-ბენ-ეფენდი ბ-ნ ალიშანის ბ-ნ ბიბიანის ბ-ნ ბ-ნ ბ-ნ

კაცისა, რომელიც თავის შრომასა და გამრჯელობაზეა დამყარებული? გლეხი სჩივის ამას? არა. ვაჭარი, ადგილ-მიცემის კაცი სჩივის ამას? არა. მდვდელი, დიაკვანი ჭუვირის: გვიშველეთო? არა. ნამ ვერ დავუფიცავთ, რომ ამათში ან ერთს, ან მეორეს, ან მესამეს მამული არა ჭქონდეს. რატომ ესენი არა სჩივიან, მამულები ხელიდამ მიგვდისო? იმიტომ-რომ მამულის ულდრი, მის ეკონომიურ ბუნებისამებრ, ამათ კარგად იციან, იმიტომ-რომ ყველა ესენი თითონ ირჯებიან, თითონ მხნეობენ, იმიტომ-რომ მამულს უყვარს გამრჯელი ხელი და გამრჯელის ხელში დარჩენა და ყოფნა მამულის ეკონომიური ბუნებაა, იმისი დანიშნულებაა. ჩვენ კიდევ ცოტა ვსთქვით: ამათი მამულები არამც თუ მარტო დარჩენასა ჭკმარობენ ამათ ხელში, არამედ სხვის მამულებსაც-კი ამათს ხელში ჩასაცვენელად მიეზიდებიან ყოველის უქმის კაცის ხელიდამ. ეს აუცილებელი შედეგია, გაუტეხელი ბუნებაა ყოველ კვარის სიმდიდრისა, რომელიც ყოველთვის უქმს მიურბის, რომ საქმიანს კაცს მიეცეს.

მაშ ვიდა სჩივის მამულების ხელიდამ გაცლასა? მარტო თავადაზნაურობა. მაშასადამე, ჭირიც უქმობისა აქ არის დაბუდებული და დაბინავებული. ამ ჭირს შიგნიდამ წამლობა უნდა. ის წულეული უქმობისა უნდა გამოიგლეშოს და აგებულებისაგან გამოდევნილ იქმნას. ხსნა ამაშია, თუ თავად-აზნაურობას ფიქრად ის არა აქვს, ოდონდ შემდეგ უნდა დაბეჭდილიყო. კრებამ რამდენიმე საქმე გადასწყვიტა. სხვათა შორის სემიტურმა განყოფილებამ დაადგინა, რომ ლონის-ძიება იქმნას მიღებული სისტემატიურად შეკრებისათვის კაკასიის ამიერ მხარეს ლურსმის მგზავს წარწერათა. ამისათვის რუსეთის მმართველობის წინაშე წარდგენილ იქმნას თხოვნა, რომ ამ გვარ საქმისათვის ლონის-ძიება იხმაროს და აგრეთვე შემწეობა აღმოუჩინოს სამეცნიერო გამოკვლევათა, რომელიც-კი მოსალოდნელი იქნება ოსმალოს სომხეთშია.

ბოლოს, როგორც ყოველთვის, ვენაშიაც კრება გათავდა სადილებითა და წვეულებითა, რომელიც გაუმართეს მეცნიერ სტუმრებს ერც-ჰერცოგმა რაინერმა, საერო განათლების მინისტრმა, ქალაქის თავმა და სხვათა.

კრებამ გათავა თავისი საქმეები ოქტომბრის 2-სა და მეორე კრების ადგილად დანიშნა ქალაქი სტოკჰოლმი, შვეიცისა და ნორვეგიის სატახტო ქალაქი. ეს ალაგი დანიშნა თვით მეფის ოსკარ II მიწვევით და უნდა მოხდეს ამ 1888 წელსა.

როდესაც თვალს გადაავლებთ ამ მეცნიერთა კრების ანგარიშს, ქართველს კაცს გული უნდა ეტკინოს, რომ ქართულ ენის, ან მწერლობის და ან ისტორიის შესახებ არაფერი გესმის და ეკითხები შენს თავს: ნუ თუ ქართველობაში ერთი მეცნიერი არ იპოვებოდა, რომ მეშვიდე კრებათა-სათვის რაიმე მოემზადებინა და თუ თითონ ვერ მოახერხებდა წასვლას, დდეს-კი კუჭი როგორმე გარედამ შველით გავიძღოვო და ხვალ-კი თუნდა ქვა-ქვაზედაც ნუ იქნებოო. საქმე ანდრიას და პეტრეს დდეგანდელი კუჭი-კი არ არის საგალალო და სანადვილელი თავადაზნაურობისათვის, არამედ მთელი თავად-აზნაურობა მთელის მისის აწმყოთი და მერმისითა. ამიტომაც მიზეზი მამულების ხელიდამ წასვლისა იქ უნდა მოინახოს, სადაც თვით ეკონომიური ბუნება მამულებისა უტუკარად ხელს გვიშვერს და გვანიშნებს. მიზეზი ჩვენი საკუთარი უმეობაა, ჩვენი საკუთარი გაურჯელობაა და ამ მიზეზს იქ უნდა მოწყვეტა, საიდამაც მომდინარეობს. თუეს მიზეზი ისევ იბატონებს ჩვენში, მილიონებიც რომ ჩაგვაყარონ, დრო მოგა და მაინც იმავე დდეში ჩავცვივთ, რაც მილიონებამდე ვიყავით. რომელს უქმს და გაურჯელს კაცს დაუდგა ხელში მილიონები, აბა ერთი მიიხედ-მოიხედეთ და ისე განიკითხეთ აქ გამოთქმული აზრი? ან განა არ არიან იმისთანა თავადნი, თუ აზნაურნი, რომელნიც მხნეობენ, ირჯებიან, აყირათობენ და რიგიანად ჭპატრონობენ და უვლიან მამულებსა. რატომ ამათ არ მიურბით ხელიდამ მამული? აბა ერთი ამისთანა თავადი, თუ აზნაური გვიჩვენეთ, რომ სჩიოდეს და ჭუვიროდეს მამული ხელიდამ მიმდისო? ამისთანა კაცს რად წაუვა მამული ხელიდამ? შირ-იქით, სხვაც მოუვა, თორემ თავისი ხომ შერჩება და შერჩება. კიდევ ვიტუკვით: ხსნა მხნეობასა და გარჯაშია. ესე

ფეხი მთელ დასდგას ქვეყანად,
ტინურად დამტკიცებული;
ვითა ქარქვეტი ქართაგან
არ იქმნას მოტაცებული.

ახალი ამბავი

*** ჩვენ შეეტყეთ, რომ ამ დღეებში უკვე დაიწყებენ ბეჭდვას ქართულის გეომეტრიისა და პრაქტიკულის ტრიგონომეტრიისას. ეს წიგნი შეუდგენია მ. ზ. ყიფიანს, რომელიც უფროსია თერგის ოლქის გამოჯანის საქმეებისა, და მიუნდია დასაბეჭდად ბ-ნ მ. ქ. ყიფიანისათვის. ამ ჟამად უკვე მზად არის კლიშეები სადგომეტრიო და სატრიგონომეტრიო სურათებისა და ფიგურებისა, რომელიც გაუკეთებია ბ-ნს ნოეიკოფს 150 მანათად. კლიშეთა რიცხვი სულ 372-ია.

*** ეს ორი-სამი დღე არის, რაც ჩვენს ქალაქში იმყოფებიან ისპანიის პრინცი, დონ-კარლოსის ძმა ჟუან დე-შელვა და დონ განსენებულის ისპანიის მეფის ალფონს III-სა, მარი შელვა დე-შელვა. პრინცი და პრინცესა წამოსულან მოგზაურობისათვის.

*** ტფილისის სათავად-აზნაურო ბანკს მოსელია ყოველიე მოწყობილება სრულად ელექტრონით განათებისათვის. ამობენ, ამ დღეებში განათება თეატრისა მთლად და საესებით გამართული იქმნება და შემდეგ ქარავასლის მაღაზიების განათებასაც შეუდგებიანო.

*** შაბათს კონცერტია დანშნული ბ-ნ ალნიაშვილის ხროსი. ჩვენ გავიგეთ, რომ ეს უკანასკნელი

კონცერტა, რომელზედაც ილოტბარებს ბ-ნი ი. რატილი, შემდეგ-კი თავს ანებებს და თავის ლოტბარობას ბ-ნს ბალანჩივაძეს აბარებსო. ბალანჩივაძეს უნდა, რომ ამ ხროს საქმეები უფრო უკეთესად მოაწყოს და იმოგზაუროს კიდეკა.

*** ქუთაისში იქაურს ფულიან კაცებს, რომელნიც ქვა-გუნდის საქმეებს მისდევენ, განუზრახავთ ჭზაენონ ქართველი ყმაწვილი კაცები საზღვარ-გარედ, უფრო-კი საფრანგეთში, ქვა-გუნდის საქმეებისა და საზოგადოდ საეკონომიო და სამრეწველო საქმეების შესასწავლად. ბ-ნს მოსეშვილს უკვე გაუგზავნია ამ აზრით მარსელის ქალაქში ერთი ახალგაზდა ქართველი კაცი, გვარად გაჩეჩილაძე.

*** გუშინ-წინ, 21 მარტს, თავადაზნაურთა საგუბერნიო კრების კომისიაში იყო სხვათა შორის ლაპარაკი იმაზედ, თუ რა გზით განკარგდეს ეხლანდელი წესები მამულების გამოჯანისა, რომ უფრო სწრაფად და მარჯვედ თავდებოდეს მამულების გამო გამოჯანის დროს ატეხილი დავებიო. კომისიამ მთელი საღამო ამის სჯას მოანდომა, გამოიძია სხვა-დასხვა აზრი წევრებისა ამ საგანზედ და ბოლოს ერთ-ხმად გადასწყვიტა, რომ უწინდელებრ გამოჯანის კომისიები იყოს, რომელიც ადგილ-მრივ, ესე იგი იქვე, საცა დავა ასტყდება, უნდა არჩევდეს საქმეს და, ვინც უკმაყოფილო დარჩება ამ კომისიის გადაწყვეტილებისა, აპელაციით გადაიდეს «ოკრუჟნოი სუდში» და აქ საქმე სამუდამოდ გათავდეს. ხოლო კასაციისათვის საქმე უქვემდებარებოდეს აქაურსავე სამოსამართლო პალატას. მეორე კრება ამ საგანზედ დანიშნულია ხვალ, 24 მარტს. ამ

ტებას თავისის მხრით შემწეობა მისცეს. ჩვენ დარწმუნებულნი ვართ, მეშვიდე კრებაზე რომ დაბეჭდილი «ქილილა და დამნა» ან „ვისრამიანნი“ ყოფილიყო გაგზავნილი, უეჭველად მარტო ერთი უბრალო დანახვა ამ წიგნისა ყურადღებას გამოიწვევდა და შემდეგში გამომკვლეველი გამოუჩენდიდა რომელიმე ფრანგი, ან გერმანელი მეცნიერი. ამ გვარადვე ჩვენის ჟურნალ-გაზეთების გაგზავნა ამ ორიენტალისტთა საერთა-შორისო კრებაზედაც, ევროპის უმთავრესს აზიურ მუზეუმებსა და ბიბლიოთეკებში, კარგი საქმე იქნებოდა და ყოველთვისაც საჭიროა.

ამ ჟამად მთელს ევროპაში მხოლოდ რუსეთის პეტერბურგის სამეცნიერო აკადემიაში და საიმპერატორო საჯარო ბიბლიოთეკაში მიღის ყველა ქართული გამოცემა, სხვა-გან-კი არსად. დამეთანხმეთ, რომ რომლისამე მეცნიერისათვის ძნელია პეტერბურგში მისელა, ან დამარება ქართულის წიგნებისა.

აი ზაფხული შორს არ არის, დღეს ხვალ სტოკჰოლმში მეფის ოსკარის მიწვევით შეიყრება მერვე კრება ორიენტალისტებისა. საჭიროა ამის თვალ-ყური ეადევნოთ და რაც შეიძლება, მიეაწოდოთ საქართველოდამაც. ეს დახმარება ჩვენს სამეცნიერო შესწავლას ერთი-ორად უკანვე დაუბრუნდება და ჩვენს განათლების საქმეს, ჩვენს თვით-ცნობიერებას და გონებრიივ წარმატებას წინ წაიყვანს. ღმერთმა ინებოს, რომ ამ მერვე კრებაზე მაინც იჩინონ თავი ჩვენმა მეცნიერებმა და ჩვენმა მწერლობამა.

დაწერილი გაეგზავნა ჩვენის მწერლობისა და ან ისტორიის რაიმე საგანზე? ნუ თუ რაიმე შედარება ქართულ ნათარგმნის ქილილა და დამნისა ფანჩა-ტანტრასთან, ანუ ცნობა თეიმურაზ მეფის ნათარგმნ «ლეილი მეჯნუნზე» და «უსუფ და ზილიხაზე» არაეითარის ყურადღების ღირსი არ იყო, ან ქართულის ენის შედგენილობაზე გამოკვლევა ნუ თუ არ გამოიწვევედა ევროპის მეცნიერთა ცნობის-მოყვარეობას იმის გაცნობისათვის.

რამდენი საგანია, რომელსაც, უეჭველია, შეეძლო ღირსი გამხდარიყო სამეცნიერო საუბრისა. მარტო ერთადერთის ეისრამიანის შედარება სპარსულ ორიგინალთან ეგონებთ ისეთს ადგილს დაიჭერდა კრების საგნებში, რომ ქართულის ენის შესწავლას შეუდგებოდნენ ერთი და ორი კი-არა, რამდენიმე მეცნიერი, იმ განზრახვით, რომ ეისრამიანი წაეიკითხოთო და ჩვენ თვითონ შეეადაროთ სპარსულსაო. ის ამბავი, რომ ეისრამიანი მეთორმეტე საუკუნის ნათარგმნია და დარჩენილია დღეგანდლამდე შეუცვლელადაო, ბევრს მიიზიდავდა გამოკვლევისათვის.

მაგრამ ნუ დაეემდურებით ჩვენს მეცნიერებს. იქნება მოკრიდათ, რადგანაც ახალი საქმეა ამ კრებათა ყრილობა და იმედი უნდა ეიქონიოთ, რომ ბოლოს ჩვენი ქართველი მეცნიერებიც თავის წვლილს შეიტანენ მეცნიერთა საერთო შრომის დროს ამ კრებებზე და თვით ევროპის მეცნიერნიც არ დასტოვებენ უყურადღებოდ ქართულს ენასა და მწერლობასა. ორი ისეთი საგანია ამ ჟამად

გამოსაკვლევი, რომ ენის შესწავლა-თა მეცნიერება და ლურსმის მგზავს ნაწერების კითხვა ვერ ასცდება ამ ორს საგანსა.

პირველი საგანი ის არის, რომ დღეგანდლამდე ქართულის ენის შესახებ მეცნიერნი გამოურკვეველს ყოფაში არიან და ვერ გადაუწყვეტიათ, რომელ ენათა ჯგუფს უნდა ეკუთვნოდეს. ბოპპი 1820 წლებში ქართულ ენაზე ამბობდა — ინდო-ევროპიულს ენათა ჯგუფს ეკუთვნისო; მაქს მულლერი და ფრიდრიხ მულლერი სემიტების (ესე იგი არაბებისა, ებრაელებისა და ქალდეველების) ენათა ჯგუფს აკუთვნებდნენ, და თითქმის ამაზე შესდგა ევროპიელთა აზრი. მაგრამ პროფესორმა ალექსანდრე ცაგარელმა სხვა მოსაზრება გამოსთქვა: ქართული ენა ერთს განსხვავებულს და განსაკუთრებულს ენათა ჯგუფს უნდა შეადგენდეს, რომელზედაც მეცნიერებაში ჯერ გარდაწყვეტილი ცნობა არ იპოვებოო. საზოგადოდ ეს გამოურკვეველობა, გადაუწყვეტლობა ქართულის ენის შესახებ ევროპის მეცნიერთაგან უყურადღებოდ არ იქნება დატოვებული და, უეჭველია, გამოიწვევს ვრცელს გამოკვლევასა.

მეორე საგანი არის ლურსმის მგზავს ასოებით ქვებზე წარწერა (ვანის ტბასთან ნაპოვნი), რომლის ენის თვისება ქართულისასა ჰგავსო. იმათს გამოკვლევას შეუდგა ლენორმანი და სეისი და ქართულის ენის შემწეობით აქვთ იმედი, რომ ეს წარწერა წაიკითხონ და გამოიკვლიონ. მაშასადამე, ქართულის ენის ცოდნა საჭიროებად უცვნიათ.

მაგრამ მაგარი ეს არის, რომ თუ მეცნიერებას თვით ადგილ-მრივად მცოდნე და მცხოვრებელი არ დაეხმარა, დიდ დანაშაულობად ჩაითვლება მეცნიერების წინაშე და მეცნიერთა მოღვაწეობას მრავალი დაბრკოლება დაუხვდება, არც ერთი ქვეყანა არ მოიპოვება, რომ უცხო ქვეყნის მეცნიერი გარედ შრომობდეს შენთვის და შენ-კი ადგილ-რივად დახმარებას, ხელის მიწვდენას არა ჰფიქრობდე. ეს სწორედ ჩვენს მეცნიერებზე იკქმის. ამათი ხელის მიწვდენა უეჭველია უცხო ქვეყნის მეცნიერთა შრომაში. ეგონებთ, თვით ამათს მოღვაწეობას ამით მრავალი სარგებლობა მიეცემა და საზოგადოდ სამეცნიერო შესწავლაც უმეტესის წარმატებით წინ წავა, ვიდრე აქამომდეა.

აქ რომ ჩვენ მეცნიერ ქართველებს ჩავაკვიდოთ, ამით არა თავდება ის მოგალეობა, რომელიც ყოველმა ერმა უნდა შეასრულოს განათლებისა და მეცნიერების წინაშე. განა ჩვენს მწერლობასა და მწერლებსაკი არ შეუძლიანთ ამ საქმეს დაეხმარნენ? ჩვენ კარგად ვიცით, რომ დღეს ევროპის უმთავრესს ქალაქებში არის სხვა-და-სხვა სამეცნიერო საზოგადოება, ან მუზეუში და ან ბიბლიოთეკა. განა არ შეიძლება, რომ თითოეოლა წიგნი გამოიმეტოს ჩვენმა გამომცემელმა ქართველმა და გაგზავნოს იქა; გაგზავნოს იმისთვის-კი არა, ვითომ «ბეც ნახირ-ნახიანა», არამედ იმისთვის, რომ სამეცნიერო წარმატებულ კრებაზედ უნდა შესდგეს პროექტი ახალის წესდებისა და წარედგინოს მთავრობას.

*** იმავ კომისიას ჰქონია მინდობილი გასინჯოს საქმე შესახებ საზელმწიფო სათავად-აზნაურო ბანკის განყოფილების დაარსებისა ჩვენში და ამ საგანზედ თავის განაჩენი დაადგინოს. კომისიას დაუდგენია, რომ საჭიროა ამისთანა ბანკი ჩვენშიაც მოქმედობდესო, და ამიტომაც კომისია იმაზე დამდგარა, რომ მთავრობას წარედგინოს ამის თაობაზედ შესაფერი თხოვნაო.

*** ქართლი: დარებმა ხელი მოუმართა გლეხობას; გუთანი გაიდა ველად, ვენახები თითქმის სრულიად შეიმუშაეს. მხოლოდ ამისი ეშინიანთ, რომ წლეგანდელი მარტი ერთობ ქარიანია; აგერ ორი კვირაა, რაც დამდგარა მარტი, და განუწყეტლივ ჰქრის ქარი, უფრო აღმოსავლეთისა, რომელსაც ქართლში „ქვენა“ ქარს ეძახიან. ეს ქარი ძალიან ზმელია და მაგნებელი მოსავლისათვის: მინდორ-ველი სულ გამოახმო. თუ ასე გასტანა, ჯეჯილებს ძალიან დაუზარალებს.

*** გორი: ყოველთვის გაზაფხულზედ ყველა სურსათი, ყველა ნაირი სანოვაგე ფასში აიწევს ხოლმე, მაგრამ წელს-კი უფრო იმატა ფასებმა. გორის სასწორზე დღეს ფუთი პური მანეთზე აეიდა; მაშასადამე, ქართული კოდი ოთხს მანეთს დაიჭერს, თუ მეტს არა. ამბობენ, უფრო აიწევს პურის ფასიო.

*** გორი: გუშინ, მარტის 18-ს, ვიღაც თავზედ ხელ-აღებული რუსი შეხეტებულა გორელის მეეტლის კ. საყვა—ძის სახლში. სახლში არა-

ᲧᲝᲤᲘᲚᲐ. ᲣᲤᲐᲡᲝᲗᲘᲡᲠᲜᲘᲐ ᲐᲛ ... , დაუᲭᲘᲠᲕᲔᲚᲘᲐ ᲗᲐᲜᲗ-ᲡᲐᲪᲛᲔᲚᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ... - ᲣᲑᲔᲑᲘ ᲓᲐ ᲗᲘᲗᲠᲐᲛᲘᲗᲘᲡ ᲛᲐ-ᲡᲐᲗᲕᲘᲡ ᲛᲘᲣᲬᲔᲜᲐ. ᲠᲝᲪᲐ ᲒᲐᲛᲝᲓᲔ-ᲜᲐ ᲡᲐᲮᲚᲘᲠᲓᲐᲛ, ᲛᲝᲣᲡᲕᲘᲠᲔᲜᲐ ᲛᲔᲝᲗᲔ-ᲠᲘ, ᲓᲐᲣᲤᲘᲠᲘᲜᲐ ᲓᲐ ᲡᲐᲮᲚᲘᲡ ᲓᲐᲣᲗᲐᲜᲐ-ᲠᲔᲑᲘᲡᲐ: ᲛᲝᲣᲡᲐᲙᲚᲔᲑᲘᲡᲜᲐ ᲤᲣᲚᲘ. ᲓᲐᲓᲘ ᲣᲐᲠᲘᲗ ᲘᲧᲝ, ᲐᲠᲐ ᲒᲐᲛᲘᲛᲘᲗᲐ-ᲠᲐ, ᲘᲡᲔ ᲨᲔᲪᲓᲝᲛᲘᲗ ᲨᲔᲘᲔᲚ, ᲓᲐ-ᲓᲘᲓᲘ ᲔᲘᲡᲘᲛᲘᲡᲐᲛ. ᲨᲔᲣᲧᲠᲝᲑᲘᲚᲘ ᲭᲣᲠ-ᲓᲘᲓᲘᲡ ᲭᲣᲤᲗᲐᲖᲔ ᲛᲝᲰᲯᲐᲯᲓᲐᲗ ᲙᲘᲡᲔᲠᲘᲗ ᲓᲐᲜᲘᲗ; ᲡᲙᲘᲛᲓᲜᲔᲜ ᲛᲝᲜᲔᲚᲘᲡ, ᲛᲐᲒᲠᲐᲛ ᲔᲠᲗ ᲒᲐᲚᲔᲑᲘᲡᲐᲒᲐᲜ ᲐᲠ ᲨᲔᲫᲚᲔᲑᲓᲐ ᲛᲔ ᲐᲛᲘᲡᲐᲗᲕᲘᲡ ᲐᲛᲝᲦᲔᲑᲘᲜᲔᲑᲓᲐᲜ ᲜᲐᲬᲐᲠᲐᲕᲘ. ᲑᲝᲚᲝᲚᲘ ᲡᲐᲪᲘᲡ, ᲒᲐᲐᲠᲗᲮᲣᲚᲘ ᲛᲘᲬᲘᲗ ᲓᲐ ᲫᲐᲚᲐ-ᲜᲘ ᲬᲐᲠᲗᲕᲔᲑᲘᲗ ᲓᲐ ᲒᲐᲣᲨᲕᲔᲑᲘᲡ. ᲜᲐᲒᲠᲔᲜᲘᲐᲜ.

*** ᲡᲝᲛᲮᲣᲠ ᲒᲐᲖᲔᲗᲘᲡ «ᲛᲝᲐᲙᲣ» ᲡᲬᲔᲠᲡ ᲐᲮᲐᲚᲐ-ᲥᲐᲚᲐᲥᲘᲓᲐᲜ (ᲯᲐᲕᲐᲮᲔᲗᲘᲡᲓᲐᲜ), ᲠᲐᲗᲐ ᲐᲥᲐᲣᲠᲘ ᲛᲐᲮᲠᲘᲗ ᲣᲤᲝᲠᲘᲡᲐ, ᲗᲐᲒᲐᲕᲘ ᲐᲚᲔᲥᲡᲐᲜᲓᲠᲘᲡ ᲫᲔ ᲡᲣᲛᲑᲐᲨᲘᲚᲘᲡ ᲨᲕᲘᲚᲘᲡ, ᲗᲐᲒᲘᲡ ᲐᲜᲔᲑᲔᲑᲘᲡ ᲗᲐᲒᲘᲡ ᲐᲓᲔᲚᲘᲡ, ᲠᲐᲓᲒᲐᲜᲐᲪ ᲒᲐᲓᲐᲰᲯᲐᲯᲔᲗ ᲑᲝᲠᲩᲐᲚᲘᲡ ᲛᲐᲮᲠᲘᲡ ᲣᲤᲝᲠᲘᲡᲐᲓᲐᲛ. ᲑᲝᲗᲘᲡ ᲨᲘᲜᲐᲒᲐᲜ ᲐᲛᲘᲡ ᲛᲝᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲗᲐ ᲨᲝᲠᲘᲡ ᲡᲘᲛᲐᲠᲯᲕᲔᲚᲘ ᲓᲐ ᲞᲐᲢᲘᲠᲘᲡ-ᲪᲘᲛᲚᲘᲡ ᲛᲐᲮᲠᲘᲡᲐ ᲓᲐ ᲐᲛᲘᲡ ᲜᲘᲨᲜᲐᲓ ᲡᲐᲖᲐᲒᲐᲓᲝᲑᲐᲛ ᲛᲐᲠᲢᲘᲡ 4-Ს ᲡᲐᲦᲔᲠᲝ ᲒᲐᲛᲝᲩᲜᲓᲐ.

*** ᲢᲤᲝᲠᲘᲚᲘᲡᲘᲡ ᲓᲐ ᲡᲮᲕᲐ ᲐᲓᲒᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲡᲝᲛᲮᲗᲐᲜᲐᲨᲘ ᲖᲘᲗᲘᲗᲣᲜᲘᲡ ᲒᲐᲭᲘᲠᲘᲚᲘᲡᲗᲐᲗᲕᲘᲡ ᲡᲐᲚᲐᲠᲒᲔᲚᲝᲠᲔ ᲡᲐᲥᲛᲐᲝᲓ ᲑᲔᲠᲘ ᲘᲧᲠᲘᲜᲔᲑᲐ. ᲥᲚᲐᲥᲨᲘ ᲚᲐᲞᲐᲠᲐᲜᲑᲔᲑᲘᲡ ᲡᲝᲛᲮᲗᲐᲜᲐᲨᲘ ᲖᲘᲗᲘᲗᲣᲜᲘᲡ ᲒᲐᲭᲘᲠᲘᲚᲘᲡᲗᲐᲗᲕᲘᲡ ᲛᲐᲜᲘᲪ ᲣᲜᲓᲐ ᲓᲐᲮᲝᲩᲝᲜᲓᲔᲗ ᲛᲝᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲗᲐ ᲨᲝᲠᲘᲡ ᲡᲘᲛᲐᲠᲯᲕᲔᲚᲘᲡ ᲓᲐ ᲐᲚᲔᲥᲡᲐᲜᲓᲠᲘᲡ ᲭᲘᲠᲘᲡ ᲛᲝᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲗᲐ ᲨᲝᲠᲘᲡ ᲛᲝᲣᲬᲘᲠᲐᲕᲘ ᲓᲐ ᲛᲐᲒᲠᲐᲛ ᲠᲝᲒᲝᲠᲪ ᲛᲝᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲗᲐ ᲨᲝᲠᲘᲡ ᲛᲝᲣᲬᲘᲠᲐᲕᲘ ᲓᲐ ᲛᲐᲒᲠᲐᲛ ᲠᲝᲒᲝᲠᲪ ᲛᲝᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲗᲐ ᲨᲝᲠᲘᲡ ᲛᲝᲣᲬᲘᲠᲐᲕᲘ. ᲓᲐᲜᲘᲚᲝᲕᲘᲡ ᲬᲘᲜᲐᲐᲦᲓᲒᲝᲛᲐ ᲛᲘᲜᲓᲐ ᲓᲐᲬᲔᲠᲘᲚᲘᲧᲝ ᲡᲐᲮᲚᲘᲡ ᲛᲔᲠᲕᲔ ᲡᲐᲛᲘ ᲬᲚᲘᲡ ᲒᲐᲜᲛᲐᲕᲚᲝᲑᲐᲨᲘ ᲛᲔᲠᲕᲔ ᲡᲐᲛᲘ ᲬᲚᲘᲡ ᲒᲐᲜᲛᲐᲕᲚᲝᲑᲐᲨᲘ ᲓᲐᲜᲘᲚᲝᲕᲘᲡ ᲬᲘᲜᲐᲐᲦᲓᲒᲝᲛᲐ ᲓᲐ ᲛᲘᲜᲓᲐ ᲓᲐᲬᲔᲠᲘᲚᲘᲧᲝ ᲡᲐᲮᲚᲘᲡ

ხმით. ამისთანა ხელოვანი ენა-მეტყველი კაცი სიტყვებს ეუფლებოდა და ხმირად ციფრებს მიჰმართავდა ხოლმე, რათა სტატისტიკით დამტკიცებინა, რა სასარგებლო იყო მოღვაწეობა განსვენებულის იმპერატორისა გერმანიის მეცნიერების წინაშე. ორატორმა ბეური იდაპარაკა იმაზე, რომ უნიკერსიტეტები გაფართოვდა გერმანიაშია, ფეოდალ უსაკულ ეძღვნოდა ამ მეცნიერების ტაძრებსა, შენდებოდა ასანი სამკურნალოები უნიკერსიტეტების გერდზედ, მუზეუმები, სტატეები...

წერილი ამბები

— ბერლინის სო